

Chambre des Représentants

4 AVRIL 1946.

PROPOSITION DE LOI sur la nationalisation de l'industrie et du commerce d'armes et de munitions.

DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Le problème du régime à appliquer à la production des armements et munitions de guerre a fait, depuis longtemps, l'objet d'intéressantes études. Ce problème, en effet, touche à des intérêts qui sont, dans leur ensemble, d'une importance primordiale : le maintien de la paix internationale, la sauvegarde de la sécurité intérieure, l'organisation efficace et rationnelle de la défense nationale.

Nous tenons à ajouter que la question du régime des industries des armements et munitions s'englobe dans cette autre, plus vaste, mais nullement différente en principe : la question du régime de la production en général.

Nous risquerions d'être incomplet si nous tentions de passer en revue les travaux d'étude et de critique consacrés au problème du régime des industries de guerre.

Faut-il dire que nous en avons largement profité dans la préparation de la proposition que nous avons l'honneur de présenter à la Chambre ?

Nous ne pouvons, cependant, passer sous silence le fait hautement significatif, pensons-nous, que le Gouvernement belge chargea, dès avant la guerre, un commissaire royal de se livrer à une enquête et de faire rapport sur les mesures à prendre pour assurer le contrôle de la fabrication et du commerce des matériels, munitions et engins de guerre.

Nous tenons à rendre hommage au zèle que déploya M. Joseph Bondas dans la confection de son rapport. Ce document devrait être connu de tous ceux qui s'intéressent à la question de la défense nationale.

Et cependant, bien qu'ayant puisé de nombreux enseignements dans la riche documentation, dans les idées et propositions originales que contient ce rapport, nous avons

Kamer der Volksvertegenwoordigers

4 APRIL 1946.

WETSVOORSTEL op de nationalisatie van de wapen- en munitienijverheid en handel.

TOELICHTING

MEVROUWEN, MIJNE HEEREN,

Het vraagstuk van het op de productie van oorlogswapens en munitie toe te passen regime heeft sinds lang het voorwerp van belangwekkende studies uitgemaakt. Het vraagstuk raakt inderdaad belangen die in 't algemeen hoofdzakelijk zijn : het behoud van den internationalen vrede, de vrijwaring van de inwendige veiligheid, de doelmatige en oordeelkundige inrichting van de landsverdediging.

Wij dienen daarbij te voegen dat het vraagstuk van het regime van de wapen- en munitienijverheid een onderdeel vormt van dit ander, breeder, maar in zijn beginsel hoegenaamd niet verschillend : het vraagstuk van het regime van de productie in het algemeen.

Wij zouden moeilijk kunnen volledig zijn, indien wij poogden de studies en kritieken te overloopen welke aan het vraagstuk van het op de oorlogsindustrie toe te passen regime werden gewijd.

Hoeven wij te verklaren dat wij er ons ruimschoots van bediend hebben bij de voorbereiding van het voorstel dat wij de eer hebben bij de Kamer in te dienen ?

Wij kunnen evenwel niet nalaten te vermelden het, naar wij meenen, zeer beteekenisvolle feit dat de Belgische Regeering, reeds vóór den oorlog een Koninklijk Commissaris opdracht gaf een enkwest in te stellen en verslag uit te brengen over de maatregelen welke dienen getroffen om de controle te verzekeren op den aanmaak van en den handel in oorlogsmaterieel, munitie en oorlogstuig.

Wij brengen graag hulde aan den heer Joseph Bondas voor de toewijding waarmede hij zijn verslag heeft opgemaakt. Alwie belang stelt in het vraagstuk van de landsverdediging zou van dit stuk moeten kennis hebben.

En nochtans, hoewel wij veel hebben geleerd uit de rijke documentatie, de gedachten en oorspronkelijke voorstellen van dit verslag, hebben wij gemeend een veel ver-

estimé devoir proposer une réforme beaucoup plus hardie que celles auxquelles pensait l'auteur de ce document. Remarquons, d'ailleurs, qu'il se trouvait ligoté par les limites de sa mission.

Il paraît vain, en effet, de tenter d'obtenir que l'industrie productrice de matériels de guerre réponde aux diverses exigences qu'il convient de lui imposer, si cette industrie, ou une grande partie d'elle, se trouve maintenue sous le régime de l'initiative privée. Les mesures de contrôle, quelque sévères qu'elles puissent être, seront toujours insuffisantes.

**

Plusieurs pays, dès avant la guerre, avaient légiféré sur les industries productrices d'armes et de matériels de guerre. La Hollande, la Tchécoslovaquie, la Grande-Bretagne, l'Allemagne, les Etats-Unis d'Amérique avaient instauré des régimes légaux destinés à mieux organiser les industries de guerre.

Les pays scandinaves avaient poussé très loin l'emprise de l'Etat sur les entreprises de production d'armes et de munitions. La principale caractéristique commune de ces diverses législations était la tendance plus ou moins accusée vers le renforcement et l'extension du contrôle de l'Etat sur les entreprises privées.

C'est la loi française du 11 août 1936 qui marqua le point culminant de cette tendance, et même en dépassa le but initialement fixé : cette loi, en effet, permit au gouvernement de prononcer par décret l'expropriation totale ou partielle des entreprises privées.

La présente proposition se rapproche, dans une large mesure, du modèle français.

Après avoir d'abord élaboré des textes assez complexes, nous avons finalement préféré formuler une proposition se limitant à tracer des principes généraux, laissant à ceux qui seraient appelés à l'exécution la latitude nécessaire pour s'adapter aux diverses conditions concrètes de réalisation.

Faut-il le dire, nous n'avons nullement l'illusion que la proposition, telle qu'elle est présentée, ne serait pas susceptible tant de critiques que d'amendements. C'est une des raisons pour lesquelles nous nous en sommes tenus aux principes généraux, et que nous nous sommes, autant que possible, inspirés du modèle français.

Le but principal que nous poursuivons en déposant ce projet, c'est de porter la question à l'ordre du jour, de mettre en lumière son importance et son urgence, et de prendre, en même temps, la responsabilité de tracer les principes qui devraient, d'après nous, régir la solution à intervenir.

**

Qu'il nous soit maintenant permis de passer brièvement en revue les principales considérations qui sont à la base de notre proposition :

derstreckende hervorming te moeten voorstaan dan deze waaraan de opsteller van dit stuk heeft gedacht. Merken wij trouwens aan dat hij zich te houden had binnen de grenzen van zijn opdracht.

Het is inderdaad blijkbaar vruchteloos, dat men pogen zou te bekomen, dat de oorlogsnijverheid beantwoorde aan de onderscheidene vereischten welke haar dienen opgelegd, indien deze nijverheid of een groot gedeelte er van voort onder het regime van het privaat initiatief zou blijven. De controlemaatregelen, hoe streng zij ook mogen zijn, zullen steeds onvoldoende zijn.

**

Verschillende landen bezaten, reeds vóór den oorlog, een wetgeving op de nijverheid in oorlogswapens en -materieel. Nederland, Tsjecho-Slowakije, Groot-Britanië, Duitschland, de Vereenigde Staten van Amerika hadden wettelijke stelsels ingevoerd met het oog op een betere inrichting van de oorlogsnijverheid.

De Scandinafsche landen hadden het ingrijpen van den Staat op de wapen- en munitieondernemingen zeer ver gedreven. Het hoofdkenmerk dat eigen was aan deze onderscheidene wetgevingen, was een minder of meerder sterke tendenz naar een verscherping en uitbreiding van de controle van den Staat op de private ondernemingen.

Het is de Fransche wet van 11 Augustus 1936 welke als hoogtepunt kan beschouwd worden van deze richting en welke zelf het aanvankelijk gesteld doel voorbijstreefde : deze wet heeft, inderdaad aan de Regeering toegelaten, bij decreet, de algeheele of gedeeltelijke onteigening uit te spreken van de private ondernemingen.

Het huidig voorstel benadert in een groote mate het Fransche voorbeeld.

Na eerst tamelijk ingewikkelde teksten te hebben uitgewerkt, hebben wij er ten slotte de voorkeur aan gegeven een voorstel te doen, dat slechts algemeene beginselen inhoudt en dus aan diegenen welke het zullen uit te voeren hebben de noodige ruimte laat om zich aan de concrete uitvoeringsvoorwaarden aan te passen.

Het is overbodig te zeggen dat wij ons de begoochelingen niet maken, dat het voorstel, in de termen waarin het voorligt, niet voor kritiek of wijzigingen zou vatbaar zijn. Hierin ligt trouwens een der oorzaken waarom wij ons gehouden hebben bij de algemeene beginselen en dat wij ons zooveel mogelijk door het Fransche voorbeeld hebben laten leiden.

Het voornaamste doel dat wij beoogen bij het indienen van dit voorstel, is het vraagstuk aanhangig te maken, zijn belang en den dringenden aard er van te onderlijnen en tezelfdertijd op ons te nemen de beginselen voor te schrijven, welke naar onze meening de oplossing moeten beheerschen.

**

Laten wij thans kort de voornaamste overwegingen overlopen, welke aan den grondslag van ons voorstel liggen :

I. — Le danger que constitue, pour le maintien de la paix mondiale, la fabrication privée de munitions et d'armes de guerre a maintes fois été mis en lumière; il serait oiseux de rappeler les révélations sensationnelles et les procès retentissants qui ont fait, il y a quelques années, l'objet de l'attention de la presse mondiale.

La Société des Nations, dès la fin de l'autre guerre, s'est efforcée de remédier aux « graves objections » que « soulève la fabrication privée » des matériels de guerre; nous savons quels furent les résultats de ces efforts.

Notons simplement l'impression d'ensemble qui, d'après nous, se dégage de l'étude des documents relatifs à ces tentatives: il paraît infiniment plus illusoire de croire à la possibilité de maintenir dans un réseau de mesures de contrôle des industries privées qui ont un intérêt évident à se soustraire à tout contrôle et à lutter contre tout contrôle, que de croire qu'il sera possible de faire passer la production des matériels de guerre du secteur privé dans le secteur national, et par là dans le domaine du droit international.

Une constatation s'impose, en effet: s'il a été prouvé, par l'expérience, que certaines entreprises privées de production d'armes n'ont reculé devant aucun moyen pour pousser à la course aux armements, il est certain qu'elles ont usé et qu'elles useront des mêmes moyens pour rendre illusoire ou très imparfaitement efficace toute mesure de contrôle.

D'autre part, les capitaux énormes que les industries privées de guerre puisent dans les bénéfices exorbitants qu'ils réalisent peuvent continuellement servir à lutter contre le contrôle. Mais, pour la lutte contre la nationalisation, ces capitaux ne pourront servir que jusqu'au moment où la nationalisation sera réalisée.

II. — Le législateur s'est déjà préoccupé de la nécessité d'intervenir dans le domaine de la production de matériels de guerre. L'institution du Banc d'Épreuves, entre autres, le prouve.

Il convient cependant de remarquer que cette institution fut fondée bien plus dans le but de sauvegarder la sécurité de la clientèle et la réputation commerciale des producteurs, que d'instaurer un contrôle quelque peu efficace sur les agissements des producteurs et les marchands et trafiquants en armes neuves et déclassées.

L'organisation interne du Banc d'Épreuves en apporte la démonstration.

Notons, d'autre part, que tout individu peut fabriquer des armes ou en faire le commerce, sans autre condition que d'en faire la déclaration, sans même qu'il soit tenu de justifier de sa qualité de Belge.

Et, d'ailleurs, il suffit de songer au nombre imposant de moyens d'échapper aux rigueurs des mesures de contrôle, pour se rendre compte du caractère extrêmement problématique que conserverait la sécurité intérieure si l'on se contentait d'imposer aux personnes se livrant à la fabrication et au commerce d'armes et de munitions, en dehors

I. — Het gevaar dat, voor het behoud van den wereldvrede, voortvloeit uit de private fabricage van munitie en oorlogswapenen, werd reeds herhaaldelijk in het licht gesteld; het is overbodig te herinneren aan de ophefmakende ónthullingen en de geruchtmakende processen welke, eenige jaren geleden, de wereldpers hebben bezig gehouden.

Kort na den vorigen oorlog, heeft de Volkenbond zich bemoeid om de « ernstige bezwaren » te verhelpen, welke de « private fabricage » van oorlogsmaterieel doet ontstaan; wij weten wat deze pogingen hebben opgeleverd.

Laten we eenvoudig den algemeenen indruk aanstippen welke, volgens ons, valt op te maken uit de studie van de stukken welke op deze pogingen betrekking hebben: het lijkt oneidig bedriegelijker te gelooven dat het mogelijk is de private bedrijven te omspannen met een net van controlemaatregelen, daar deze bedrijven er een klaarblijkelijk belang bij hebben zich te onttrekken aan elke controle en elke controle te bekampen, dan te meenen dat het mogelijk is de voortbrengst van oorlogsmaterieel van den privaten naar den nationalen sector over te brengen en, op die wijze, binnen het bereik van het internationaal recht.

Inderdaad, een vaststelling dringt zich op: indien uit de ervaring is gebleken dat sommige private bewapeningsbedrijven voor geen middel zijn teruggedeeind om den bewapeningswedloop in de hand te werken, is het zeker dat zij dezelfde middelen hebben gebruikt en zullen gebruiken om elken controlemaatregel denkbeeldig of zoo weinig mogelijk doeltreffend te maken.

Aan den anderen kant, kunnen de aanzienlijke kapitalen welke de private oorlogsbedrijven putten uit de buitensporige winst die zij maken, gestadig dienen om de controle te bekampen. Bij de bestrijding echter van de nationaliseering, kunnen deze kapitalen slechts worden gebruikt tot op het oogenblik waarop deze tot stand komt.

II. — De wetgever zag reeds de noodzakelijkheid in om in te grijpen in den sector van de voortbrengst van oorlogsmaterieel. De oprichting van een Proefbank is er o. m. het bewijs van.

Men mag echter niet uit het oog verliezen, dat deze instelling veeleer werd opgericht met het doel de veiligheid van de cliënteel en de handelsfaam van de voortbrengers te verzekeren, dan ook maar een min of meer doeltreffende controle in te stellen op de handelingen van de voortbrengers en handelaars in nieuwe en verouderde wapenen.

Dit blijkt uit de inwendige inrichting van de Proefbank.

Merken wij, anderzijds op, dat iedereen wapenen mag vervaardigen of handel er in drijven, mits de eenige voorwaarde, aangifte er van te doen, zonder dat hij ook maar verplicht is te bewijzen dat hij Belg is.

Trouwens, men moet maar bedenken hoeveel middelen er bestaan om te ontsnappen aan de controlemaatregelen, om in te zien hoe uiterst twijfelachtig het met de binnlandsche veiligheid zou gesteld zijn, indien men er zich mede vergenoegde aan de personen die wapenen en munitie vervaardigen of handel er in drijven; — buiten de ver-

de l'obligation de justifier de la qualité de Belge, d'autres conditions, notamment de moralité.

Le fait qu'une partie importante de l'industrie de guerre se trouve entre les mains de particuliers, entraîne la conséquence qu'il ne serait possible que par miracle, que tous ces particuliers fussent dignes de confiance au point de vue de leur patriotisme et de leur civisme. Notons, d'autre part, que, dans ce domaine, les conséquences du manque de patriotisme et de civisme peuvent être particulièrement graves. Dans la situation présente, rien ne peut empêcher un particulier de vendre à l'étranger les mêmes armes que celles fournies à son propre gouvernement, ou peut-être, de meilleures; rien ne peut l'empêcher non plus de mettre des inventions, brevetées ou non, à la disposition de gouvernements ou de groupements étrangers; de fournir des armes à des malfaiteurs ou à des aventuriers de l'intérieur ou de l'étranger.

(Observons, au passage, que les artisans armuriers ne peuvent pas être logiquement considérés comme de véritables producteurs ou marchands d'armes. Pour ce genre de travailleurs à domicile, un statut spécial s'impose et il est facile de concevoir un régime leur permettant de travailler pour le compte d'entreprises nationalisées.)

III. — L'industrie des matériels de guerre étant une des plus importantes par rapport aux intérêts primordiaux de la nation, il importe de veiller à ce qu'elle réponde, par rapport à son organisation technique, aux plus hautes exigences de la technique moderne rationalisée. Cette industrie, relevant en partie de l'Etat, en partie de l'initiative privée, pêche par la base contre le principe fondamental de l'organisation industrielle rationalisée qui est: unité et centralisation, subordination de tous les éléments à un plan d'ensemble et à une autorité centrale.

Or, il faut bien constater que l'art et les moyens de la guerre ultra-modernisée portent au maximum le besoin d'organisation perfectionnée. Cela ne se conçoit que dans une industrie totalement soumise à l'autorité et à la direction du Ministère de la Défense Nationale, secondé, faut-il le dire, par les organismes technico-scientifiques appropriés.

Nous estimons qu'il est à peine utile de rencontrer l'objection consistant à dire que l'industrie de notre pays fait d'intéressantes fournitures à l'étranger. L'industrie nationale pourra continuer à le faire, dans la mesure où le gouvernement jugera opportun que cela soit fait. Actuellement, les fournitures à l'étranger ne peuvent être faites, en principe, que moyennant autorisation gouvernementale. Personne, nous l'espérons, ne prétendra qu'il faudrait considérer comme un mal que, dans le régime nouveau, la contrebande et les fournitures d'armes et de munitions faites à l'étranger contre le gré du gouvernement, ne seront plus possibles.

! * *

Nous pensons qu'il est utile de déclarer nettement que

pllichting het bewijs te leveren, dat zij Belg zijn, — nog andere voorwaarden oplegde, namelijk de overlegging van een bewijsschrift van goed zedelijk gedrag.

Het feit, dat de oorlogsindustrie in handen is van particulieren, heeft tot gevolg, dat het een wonder zou zijn, mochten al deze particulieren te vertrouwen zijn op het stuk van hun vaderlandsliefde en hun burgertrouw. Wijzen we er tevens op dat gebrek aan vaderlandsliefde en burgertrouw, op dit gebied, bedenkelijke gevolgen na zich kunnen slepen. In den huidige toestand, is er niets dat een particulier kan verhinderen aan het buitenland dezelfde wapenen te verkoopen als deze die hij aan zijn eigen regering levert, of misschien nog betere; niets kan hem beletten uitvindingen, al dan niet met brevet, ter beschikking te stellen van buitenlandsche regeringen of groepen; wapenen te leveren aan misdadigers of avonturiers uit het binnenland of het buitenland.

(Laten wij terloops aanmerken dat de ambachtslieden uit de wapennijverheid logisch niet kunnen beschouwd worden als werkelijke aanmakers van of handelaars in wapens. Voor deze bepaalde thuisarbeiders is een bijzonder statuut noodig en men kan zich gemakkelijk een regime voorstellen in hetwelk het hun mogelijk is voor rekening van genationaliseerde ondernemingen te werken.)

III. — Daar de nijverheid in oorlogsmaterieel, in het licht van de primordiale belangen van het Land, een van de voornaamste is, dient er voor gezorgd, dat zij, op gebied van technische inrichting, voldoet aan de hoogste eischen van de gerationaliseerde moderne techniek. Gelet op het feit dat deze nijverheid voor een deel van den Staat, voor een deel van het privaat initiatief afhangt, is zij in strijd met het beginsel dat aan den grond ligt van een rationeele inrichting van de nijverheid nl.: eenheid en centralisatie, ondergeschiktheid van al de elementen aan een algemeen plan en aan een centrale overheid.

Men kan niet anders dan vaststellen dat de huidige ultramoderniseerde oorlogskunst en -middelen nu meer dan ooit een geperfectioneerde inrichting onontbeerlijk maken. En dit is slechts denkbaar in een nijverheid welke volledig onder het gezag en de leiding ligt van het Ministerie van Landsverdediging, vanzelfsprekend bijgestaan door de passende technisch-wetenschappelijke organismen.

De opwerping welke men zou kunnen halen uit de vaststelling dat de nijverheid van ons land belangrijke leveringen doet in den vreemde, behoeft haast geen weerlegging. 's Lands nijverheid zal dit verder kunnen doen in de mate waarin de Regeering het passend zal achten. Op dit oogenblik, mogen de leveringen aan het buitenland, in beginsel slechts geschieden mits vergunning vanwege de Regeering. Niemand zal, hopen wij, het als een euvel beschouwen dat in het nieuw stelsel, de sluikehandel in en de levering van wapenen en munitie aan het buitenland tegen den wil in van de Regeering, niet meer mogelijk zullen zijn.

* * *

Wij achten het nuttig er nadrukkelijk op te wijzen, dat

la proposition que nous soumettons au Parlement, nous paraît intéressante parce qu'elle vise une réforme de structure. Or, la nation a un besoin urgent de réformes de structure, tant dans le domaine politique, que dans le domaine social et économique.

Ces dernières doivent, dans notre esprit, être dominées par la méthode de la nationalisation, la seule qui nous paraisse logique, la seule capable de remplacer le régime existant par un autre, capable celui-là, d'établir l'ordre et l'équilibre sur une base à la fois solide et morale.

Plusieurs domaines de l'économie, tant ceux englobant les matières premières que les forces motrices et les industries fortement centralisées et monopolisatrices, sont « mûrs » pour la nationalisation.

Il est temps de s'occuper de la nationalisation de l'électricité, des moyens de transport, du crédit, etc.

Personne ne sous-estimera l'importance de cette série de réformes, dont nous entendons entamer la discussion parlementaire, en déposant la présente proposition.

Car c'est au Parlement qu'il appartient de prendre l'initiative lorsqu'il s'agit de réformes aussi importantes.

Or, nous en sommes profondément convaincu, il y a au Parlement et dans le pays une majorité favorable aux solutions inspirées par cette idée générale qu'il faut reconstruire le pays en le rénovant par des réformes hardies, inspirées par la plus haute et la plus énergique conception de l'intérêt de la communauté.

..

Nous ne songeons pas à contester que l'industrie privée compte d'excellents et de très méritants techniciens. Dans le régime présent, rien ne garantit que leur capacité, voire leur génie, sera utilisé au mieux des intérêts de la nation, ni que le mérite et le dévouement seront justement récompensés. Nous entendons que tous les éléments utiles et méritants soient repris dans les industries nationalisées.

En principe, et, *cum grano salis*, que tout le monde reste en place, à une exception près: celle qui concerne les éléments parasitaires. Nous estimons que dans le régime de l'économie nationalisée les éléments vraiment intéressants, ceux notamment qui font preuve d'initiative, de sens des responsabilités, de capacité, de courage, auront sensiblement plus de chances d'arriver à occuper la place qui leur convient, que dans le régime économique actuel.

Ajoutons que les éléments indignes ou incapables ou inutiles auront beaucoup plus de chances d'être écartés.

..

Il est avéré que les industries de guerre ont souvent réa-

het voorstel, dat wij bij het Parlement indienen, ons van belang voorkomt, omdat het een *structuurhervorming* beoogt. Welnu, het land heeft een dringenden nood aan structuurhervormingen, zoowel op het politiek domein als op dit van het sociaal en economisch leven.

Naar onze meening, moeten deze laatste neerkomen op het doorvoeren van de methode van de nationalisatie, welke ons trouwens voorkomt als de eenige logische, de eenige van aard om het bestaande stelsel te vervangen door een ander waarbij orde en evenwicht op een vasten en tevens moreelen grondslag worden gevestigd.

Verschillende sectoren van de economie, zoowel die welke de grondstoffen omvatten als de drijfkracht, en de zeer ge-centraliseerde of monopoliseerende bedrijven zijn « rijp » voor de nationalisatie.

Het oogenblik is gekomen om zich bezig te houden met de nationalisatie van de electriciteit, van de vervoermiddelen, van het krediet, enz.

Niemand zal het belang van die reeks hervormingen onderschatten, waarover wij de parlementaire bespreking verlangen aan te binden door het neerleggen van het onderhavig voorstel.

Want aan het Parlement hoort het toe, het initiatief te nemen wanneer het zulke belangrijke hervormingen geldt.

Wij zijn er trouwens innig van overtuigd, dat er in het Parlement en in het land een meerderheid is te vinden, die gunstig is gestemd ten opzichte van de oplossingen uitgaande van de algemeene gedachte dat het land dient heropgebouwd door stoute hervormingen, geïnspireerd door de meest verheven en machtige opvatting van het belang der gemeenschap.

..

Wij denken er niet aan te betwisten, dat de privaattijverheid uitmuntende en zeer verdienstelijke technici telt. Met het huidig regime, bestaat er geen zekerheid dat hun bekwaamheid, zelfs hun genie, ten bate van 's lands belangen volkomen zal worden benuttigd, noch dat zij een belooning overeenstemmend met hun verdiensten zullen bekomen. Naar onze meening, zouden alle nuttige en verdienstelijke elementen in de genationaliseerde industries dienen opgenomen.

In principe, en, *cum grano salis*, dient ieder op zijn plaats te blijven, op een uitzondering na: die welke betrekking heeft op de parasitaire elementen. Wij zijn van oordeel dat met het regime der genationaliseerde economie, de werkelijk interessante elementen, zij, inzonderheid, die blijk geven van initiatief, verantwoordelijkheidszin, bekwaamheid, durf, merkelyk meer kans zullen hebben om te slagen om de hun passende plaats te bekleeden, dan met het huidig regime het geval is.

Daaraan voegen wij toe, dat de onwaardige, onbekwame of onnoodige elementen veel meer kans zullen loopen om te worden geweerd.

..

Het is gebleken dat de oorlogsbedrijven dikwijls vol-

lisé des bénéfices absolument injustifiables, tant au point de vue moral et social, qu'au point de vue national.

Depuis 1918 les fournitures de guerre ont fortement augmenté; la course aux armements a largement bénéficié à ceux qui ont, par les moyens que l'on connaît, alimenté les courants d'opinion belliqueux.

L'argument, si discutable d'ailleurs, de la libre concurrence porte à faux dans le domaine qui nous occupe. La presque totalité de l'industrie privée d'armes et de munitions se trouve sous le régime du monopole.

Le rapport du Commissaire Royal contient au sujet tant du caractère monopolisateur de ces industries, que du taux exorbitant des bénéfices réalisés, des indications impressionnantes.

Or, il nous paraît assez naïf de penser qu'il serait possible de remédier à ce double inconvénient en prenant des mesures de contrôle: contrôle des prix, des délais de livraison, etc.

Nous ne croyons pas qu'il sera possible de supprimer les si nombreuses possibilités dont ces puissants monopoles disposent pour faire ce qui, justement, est le but, et une des principales raisons d'être des monopoles: dominer le marché et imposer les prix, même aux pouvoirs publics.

Comment empêcher que les adjudicataires s'entendent entre eux?

Comment empêcher que des sociétés ou entreprises jumelées, fournissant des matières premières, portent en compte celles-ci à un prix artificiellement surfait?

Encore faut-il dire qu'un tel contrôle nécessiterait un personnel important — qui pourrait être mieux utilisé à des tâches directement productives.

*
**

Quant à l'indemnisation, la Chambre remarquera que c'est le point où notre proposition s'écarte nettement du modèle français. Nous sommes, en effet, d'avis qu'il ne serait ni juste, ni sage de poser en principe que des personnes dépossédées par la nationalisation auraient droit à une indemnité égale à la contre-valeur des biens tombant sous le coup de la mesure de nationalisation. Mais il est juste que la communauté nationale, en réalisant une réforme qu'elle considère comme étant de salut public, s'intéresse au sort de ceux qui seront appelés à en subir les conséquences fâcheuses.

C'est pourquoi la proposition qui, à la différence du texte français, ne parle pas d'*expropriation*, mais de *nationalisation*, prévoit, non le remboursement de la contre-valeur, mais l'octroi éventuel d'une indemnité que le gouvernement, statuant au nom de la nation, fixera en équité, en tenant compte des circonstances, de la valeur et du bien fondé juridique, moral et social de chaque demande d'indemnité.

strekt niet te billijken winsten hebben geboekt, zowel in moreel en sociaal opzicht, als op nationaal gebied.

Sedert 1918, zijn de leveringen voor oorlogsdoeleinden merkkelijk aangegroeid; de bewapeningskoers heeft ruime voordeelen opgeleverd aan die welke, met de bekende middelen, de oorlogsgezinde gedachtenstromingen hebben gespijsd.

Het trouwens zeer betwistbare argument der vrije mededinging houdt geen steek op het hier beoogd gebied. Bijna gansch de private wapen- en munitienijverheid bevindt zich onder het monopolie-regime.

Het verslag van den Koninklijken Commissaris bevat, zóowel nopens den monopoliseerenden aard dezer industrieën, als over het overdreven bedrag der verwezenlijkte winsten, indrukwekkende bijzonderheden.

Het lijkt ons tamelijk naïef te denken, dat dit dubbel bezwaar zou kunnen worden verholpen door het invoeren van controlemaatregelen: controle der prijzen, der leveringstermijnen, enz.

Wij zijn er van overtuigd, dat het niet mogelijk zal zijn de zoo talrijke mogelijkheden te doen verdwijnen, waarover die machtige monopolies beschikken om te doen wat juist het doel en een der hoofdbestaansredenen der monopolies is, te weten: overheersching van de markt en oplegging van de prijzen, zelfs aan de openbare machten.

Hoe zou men kunnen verhinderen, dat de aanbesteders zich onderling verstaan?

Hoe te verhinderen, dat samengekoppelde vennootschappen of ondernemingen, die grondstoffen leveren, deze in rekening zouden brengen aan kunstmatig opgedreven prijzen?

Daarbij dient nog gezegd, dat voor een dergelijke controle een belangrijk personeel zou noodig zijn, dat beter zou kunnen worden gebezigd aan rechtstreeks meer productieve taken.

*
**

Wat de schadevergoeding betreft, zal de Kamer bemerken, dat op dit punt ons voorstel scherp afwijkt van het Fransch model. Inderdaad, wij zijn de meening toegedaan, dat het noch billijk, noch verstandig zou zijn als grondslag vast te stellen dat de personen van hun bezit ontheven door de nationaliseering, recht zouden hebben op een schadevergoeding gelijk aan de tegenwaarde van de goederen die werden genationaliseerd. Het is echter billijk, dat de nationale gemeenschap, wanneer zij een hervorming doorvoert zij deze beschouwt als een maatregel van openbaar heil, zich gelegen laat aan het lot van dezen die de nadeelige gevolgen er van moeten ondergaan.

Dit is de reden waarom het voorstel hetwelk, in tegenstelling met den Franschen tekst, niet van *onteigening* maar van *nationalisatie* spreekt, niet de terugbetaling voorziet van de tegenwaarde, maar de gebeurlijke toekenning van een schadevergoeding door de Regeering. Deze laatste, optredend uit naam van de Natie, zal naar billijkheid uitspraak doen, met inachtneming van de omstandigheden, van de waarde, van de juridische, zedelijke en sociale gegrondheid van elke vraag tot schadevergoeding.

PROPOSITION DE LOI

ARTICLE PREMIER.

Le Gouvernement pourra, par décision prise en Conseil des Ministres, prononcer la nationalisation des entreprises s'occupant de la production, de la réparation ou du commerce des armes à feu et des munitions d'armes à feu, des matériels servant à porter ou à utiliser au combat des armes.

ART. 2.

Les personnes dépossédées ou lésées par la nationalisation des entreprises mentionnées à l'article premier pourront introduire, par une requête adressée au Président du Conseil des Ministres, une demande en indemnisation.

Cette indemnité sera fixée, s'il y a lieu, par le Gouvernement, délibérant en Conseil des Ministres.

Pour la fixation de cette indemnité le Gouvernement jugera du bien fondé de chaque demande d'indemnité, en tenant compte exclusivement de l'équité sociale, et sans que cette indemnité doive être égale à la contre-valeur des biens nationalisés.

ART. 3.

Il sera loisible au Gouvernement de transiger avec les réclamants et de conclure avec eux des accords amiables.

ART. 4.

Avant de se prononcer dans les conditions prévues à l'article 2, le Gouvernement prendra l'avis motivé du Service Central du Contrôle aux Armements et Munitions dont il est question à l'article 9.

ART. 5.

Si le réclamant en fait la demande dans sa requête introductive il sera préalablement procédé à une expertise contradictoire, dont les conclusions seront communiquées au Service Central du Contrôle aux Armements et Munitions, qui les joindra à l'avis motivé qu'il aura à adresser au Premier Ministre. Les experts auront à se prononcer en se conformant aux directives indiquées à l'alinéa 3 de l'article 2.

ART. 6.

Le rapport des experts sera motivé.

Un expert désigné par le Gouvernement, un autre

WETSVOORSTEL

EERSTE ARTIKEL.

Bij beslissing, genomen in den Ministerraad, kan de Regeering, de nationalisatie bevelen van de bedrijven welke zich bezig houden met de voortbrengst, het herstellen van of den handel in vuurwapens of munitie voor vuurwapens, met het materieel dienend tot het dragen of tot het gebruiken in den strijd van wapens.

ART. 2.

De personen, van hun bezit ontheven of benadeeld door de nationalisatie van de bedrijven vermeld onder het eerste artikel, kunnen bij verzoekschrift gericht tot den Voorzitter van den Ministerraad, een vraag tot schadeloosstelling indienen.

Deze schadeloosstelling wordt, zoo er aanleiding toe bestaat, vastgesteld door de Regeering, beraadslagend in den Ministerraad.

Om deze schadeloosstelling te bepalen, gaat de Regeering de gegrondheid na van elke vraag tot schadeloosstelling, uitsluitend met inachtneming van de sociale billijkheid en zonder dat de schadeloosstelling gelijk moet zijn aan de tegenwaarde van de genationaliseerde goederen.

ART. 3.

Het staat aan de Regeering vrij een schikking te treffen met de eischers en met dezen een minnelijk accoord te sluiten.

ART. 4.

Vooraleer zij uitspraak doet in de voorwaarden voorzien bij artikel 2, wint de Regeering het met redenen omkleed advies in van den Centralen Dienst voor Bewapenings- en Munitiecontrole, waarvan sprake is in artikel 9.

ART. 5.

Indien de eischer zulks vraagt in zijn verzoekschrift, wordt vooraf een deskundig onderzoek op tegenspraak ingesteld, waarvan de conclusiën worden overgemaakt aan den Centralen Dienst voor Bewapening- en Munitiecontrole, dat ze voegt bij het tot den Eerste-Minister te richten met redenen omkleed advies. De deskundigen zullen uitspraak te doen hebben volgens de richtsnoeren vermeld in artikel 2.

ART. 6.

Het verslag van de deskundigen wordt met redenen omkleed.

Een deskundige wordt aangeduid door de Regeering,

par le réclamant. Cette désignation sera faite dans la requête introductive, pour ce qui concerne l'arbitre du réclamant.

Les experts auront à rendre leur avis dans les trois mois de la désignation notifiée des deux experts. Ce délai pourra être prorogé par le Gouvernement. En cas de désaccord entre les experts ceux-ci dresseront un procès-verbal dans lequel ils consigneront leurs avis respectifs et les motifs qu'ils invoquent.

Les experts seront dispensés d'observer les formes de la procédure, autres que celles résultant de la présente loi.

ART. 7.

Le Gouvernement pourra prendre possession de l'entreprise nationalisée, dès la parution au *Moniteur* de l'Arrêté royal constatant la décision de nationalisation prise en Conseil des Ministres.

Dans ce cas le Gouvernement, statuant en Conseil des Ministres, pourra accorder une indemnité provisionnelle aux personnes dépossédées ou lésées qui en feraient la demande par une requête adressée au Président du Conseil.

ART. 8.

A dater de la parution au *Moniteur* de la présente loi les entreprises mentionnées à l'article premier ne pourront continuer leur activité qu'après autorisation du Ministre de la Défense Nationale.

ART. 9.

Le Gouvernement constituera un Service Central du Contrôle aux Armements et Munitions.

Ce service fonctionnera sous la direction du Ministre de la Défense Nationale. Il sera chargé du contrôle des industries mentionnées à l'article premier non nationalisées.

Les modalités de constitution de ce service et l'organisation du contrôle à exercer par lui seront réglées par Arrêté royal.

ART. 10.

Les mesures d'exécution de la présente loi seront réglées par Arrêté royal.

een ander door den eischer. Wat den scheidsrechter van den eischer betreft, wordt deze aangewezen in het inleidend verzoekschrift.

De deskundigen brengen advies uit binnen drie maanden na de betekende aanwijzing van beide deskundigen. Deze termijn kan worden verlengd door de Regeering. Ingeval beide deskundigen het niet eens worden, maken deze proces-verbaal op waarin zij respectievelijk hun advies en de beweegredenen die zij doen gelden, uiteenzetten.

De deskundigen zijn niet gebonden door de rechtsvormen, met uitzondering van deze voortspruitend uit deze wet.

ART. 7.

De Regeering kan bezit nemen van het onder Staatsbeheer gesteld bedrijf, vanaf de bekendmaking in het *Staatsblad* van het Koninklijk Besluit houdende de beslissing van nationalisatie, genomen in den Ministerraad.

In dit geval, kan de Regeering, uitspraak doende in Ministerraad, een provisioneele schadeloosstelling toekennen aan de van hun goed ontheven of benadeelde personen die dit zouden vragen bij verzoekschrift, gericht tot den Voorzitter van den Raad.

ART. 8.

Met ingang van den dag waarop deze wet in het *Staatsblad* wordt bekendgemaakt, kunnen de in het eerste artikel vermelde bedrijven hun werkzaamheid niet voortzetten, behalve indien zij hiertoe worden gemachtigd door den Minister van Landsverdediging.

ART. 9.

De Regeering zal een Centralen Dienst voor Bewapenings- en Munitiecontrole oprichten.

Deze dienst zal werken onder de leiding van den Minister van Landsverdediging. Hij wordt belast met de controle van de in het eerste artikel vermelde bedrijven die niet genationaliseerd werden.

De wijze van samenstelling van dezen Dienst en de inrichting van de controle die hij moet uitoefenen, worden geregeld bij Koninklijk Besluit.

ART. 10.

De uitvoeringsmaatregelen van deze wet worden geregeld bij Koninklijk Besluit.

Lode CRAEYBEEKX,
A. VRANCKX,
Georges BOHY,
Fernand BRUNFAUT,
E. ANSEELE,
F. SAINTE.